

BAĞIMSIZ DENETİM RAPORLARINDA YENİ UYGULAMA: KİLİT DENETİM KONULARININ RAPORLANMASI VE BİST 100 ANALİZİ

(NEW PRACTICE IN INDEPENDENT AUDIT REPORTS: KEY AUDIT MATTERS REPORTING AND BIST 100 ANALYSIS)

Kaan Ramazan ÇAKALI*

ÖZ

Son yıllarda denetim raporlarının kullanıcılar açısından daha fazla bilgiler içermesi gerekliliği oluşmuştur. Bu çerçevede ülkemizde Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu tarafından 2017 yılında kilit denetim konularına ilişkin olarak 701 numaralı denetim standardı yayınlanmıştır. Kilit denetim konuları bağımsız denetçilerin en fazla önem verdikleri ve en çok çaba harcadıkları konulardır. Çalışma kapsamında 701 numaralı denetim standardı çerçevesinde BİST 100 endeksinde yer alan işletmelerin 2020 yılı sonu bağımsız denetim raporları incelenerek bildirilen kilit denetim konularının analizlerine yer verilmiştir. Sonuç olarak işletme başına ortalamada en fazla kilit denetim konusunun Elektrik, Gaz ve Buhar alt sektöründe faaliyet gösteren firmaların denetim raporlarında yer aldığı görülmüştür.

ABSTRACT

In recent years, it has become necessary for audit reports to contain more information for users. In this context, in 2017, the Public Oversight Accounting and Auditing Standards Authority published the auditing standard numbered 701 regarding key audit matters in our country. Key audit matters are the issues that the independent auditors attach most importance to and put the most effort into. Within the scope of the study, the independent audit reports of the enterprises included in the BIST 100 index within the framework of the audit standard numbered 701 were examined and analyses of the key audit matters were included. As a result, it has been observed that the most key audit matters on average per enterprise were included in the audit reports of companies operating in the Electricity, Gas and Steam sub-sector. The key audit matters

En fazla raporlanan kilit denetim konuları finansal araçlar, hasılatlar ve maddi duran varlıklar ve yatırım amaçlı gayrimenkullerle ilgilidir. Bununla birlikte dört büyük denetim firması haricindeki firmaların dört büyük denetim firmasına kıyasla daha fazla kilit denetim konusu raporladıkları belirlenmiştir. Ayrıca, ulaşılan sonuçlar uluslararası literatürde yapılan benzer çalışmalarla sektör, işletme sayısı, konu ve denetim firması bazlı karşılaştırılmış ve genel olarak farklı sonuçlara ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bağımsız Denetim Raporu, Kilit Denetim Konuları, BDS 701

JEL Kodları: M40, M41, M42

most frequently reported related to financial instruments, revenues and property, plant and equipment, and investment property. However, it was determined that firms other than big four audit firms reported more key audit matters compared to big four audit firms. In addition, the results obtained were compared with similar studies in the international literature on the basis of sector, number of enterprises, subject and audit firm, and generally different results were obtained.

Keywords: Independent Audit Report, Key Audit Matters, TSA 701

JEL Classification: M40, M41, M42

* Dr., Teftiş Kurulu Başkanı, Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası A.Ş. Teftiş Kurulu Başkanlığı, İstanbul, Orcid Id: 0000-0003-4186-2291, kaan.cakali@kalkinma.com.tr

Yazı Gönderim Tarihi: 04.06.2021, Yazı Kabul Tarihi: 11.07.2021.

1. GİRİŞ

Bağımsız denetçiler, işletmelerde gerçekleştirdikleri denetim çalışmalarının neticesinde tespit ve görüşlerini içeren bir denetim raporu düzenlemektedirler. Bu raporlardaki temel amaç mali tabloların işletmenin gerçek finansal durumunu yansıtıp yansıtmadığının ve yürürlükteki yasal gerekliliklere uygunluğunun gözden geçirilmesidir. Denetim raporu hem işletmelerin mali tablolarının değerlendirilmesi hem de bu raporlara ihtiyacı olan tarafların işletme hakkında bağımsız bir kurum tarafından gerçekleştirilen çalışma sonuçlarından bilgi sahibi olabilmeleri açısından son derece önemlidir.

Son dönemlerde bağımsız denetim raporlarının, bu raporların kullanıcıları açısından daha fazla bilgi içermeleri gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu durumun bir sonucu olarak, bağımsız denetim raporlarına ilişkin son yıllarda hayatımıza giren en önemli yeniliklerin başında kilit denetim konularının denetçiler tarafından raporlanması gelmektedir. 2017 yılında Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu tarafından yayınlanan 701 numaralı Bağımsız Denetim Standardı (BDS 701) ile “Kilit Denetim Konularının Bağımsız Denetim Raporlarında Bildirilmesi” konusu yürürlüğe girmiştir.

BDS 701 kapsamında kilit denetim konularının belirlenmesi, belirlenen konuların bildirilmesi, konulara ilişkin olarak işletmelerin üst yönetiminden sorumlu olan taraflarla iletişim kurulması ve bu konulara yönelik bağımsız denetçiler tarafından gerçekleştirilmesi gereken belgelendirme süreçlerinin nasıl olması gerektiğine yönelik açıklama ve yükümlülükler yer verilmektedir.

Çalışmanın temel amacı, BİST 100 şirketleri özelinde BDS 701 gerekliliklerinin incelenmesi olarak belirlenmiştir. Çalışmada ilk etapta konuyla ilgili ulusal ve uluslararası literatürün incelenmesine yer verilmiştir. Sonrasında bağımsız denetim, kilit denetim konuları ve denetçi görüşü kavramları açıklanmıştır. Çalışmanın araştırma kısmında ise endekste yer alan şirketlerin 2020 yılsonu bağımsız denetim raporları incelenmiş ve ulaşılan sonuçlar kilit denetim konuları, sektör, bağımsız denetim firması ve raporlarda yer alan görüş türleri özelinde analiz edilmiştir. Ayrıca, çalış-

ma sonuçları uluslararası literatürde yer alan benzer çalışmaların sonuçları ile mukayese edilmiş, benzer ve farklı yönleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Bağımsız denetim raporlarında kilit denetim konularına ilişkin olarak literatürde yer alan çalışmalara aşağıda yer verilmektedir. Kilit denetim konularına yer verilmesi hususu 01.01.2017 ve sonrası hesap dönemleri için geçerli bir gereklilik olduğundan, bu konuda yapılan akademik çalışmalar gerek ulusal gerekse uluslararası literatürde son derece sınırlıdır.

2.1. Ulusal Literatür Taraması

BİST 100 endeksindeki 96 şirketin 2017 yılına ilişkin bağımsız denetim raporlarını incelemek suretiyle raporlanan kilit denetim konularının içerik ve dağılımlarına yönelik bir analiz çalışması gerçekleştirilmiştir. Çalışmada, toplam 211 adet kilit denetim konusunun raporlandığı, işletme başına ortalama kilit denetim konusu sayısının 2,2 olduğu, bunların %13'ünün hasılatın muhasebeleştirilmesi ve %8'inin ise şerefiye/sınırsız ömürlü maddi olmayan duran varlıklar değer düşüklüğü testleri ile ilgili olduğu bulgularına ulaşılmıştır (Kavut & Güngör, 2018).

BİST imalat sektöründe faaliyet gösteren firmaların 2017 yılı bağımsız denetim raporları üzerinden kilit denetim konularına yönelik bir araştırma yapılmıştır. Çalışma neticesinde bağımsız denetim raporlarının %95,5'inde kilit denetim konularının raporlandığı, en yüksek sayıda raporlanan kilit denetim konusunun hasılatın muhasebeleştirilmesi ile ilgili olduğu ve en yüksek sayıda kilit denetim konusu raporlanan alt sektörün ise metal eşya, makine ve gereç yapım olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır (Ertan & Kızık, 2019).

BİST 100 endeksinde yer alan sigorta şirketlerinin 2017 ve 2018 yıllarına ilişkin bağımsız denetim raporlarını incelemek suretiyle kilit denetim konularına yönelik bir içerik analizi çalışması gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonucunda sigorta şirketlerinin bağımsız denetim raporlarında yer verilen kilit denetim konularının sektöre özel konuları içerdiği ve BDS 701 kap-

samına uygun olduğu tespit edilmiştir (İşseveroğlu, 2019).

Kilit denetim konularının önemine, bu konuların ilgili standartlar çerçevesinde belirlenme yöntemlerine ve bağımsız denetçilerin raporlarında vurgulamaları gereken konular ile bu konuların etkilerine değinen bir çalışma yapılmıştır. Çalışmada, kilit denetim konularının olası etkileri; bağımsız denetçilerin daha fazla analiz yapmaya ihtiyaç duymaları, raporların daha şeffaf hale gelmesi, raporların daha fazla sorgulanması ve bağımsız denetçilere ilave iş yükü yaratması olarak sıralanmıştır (Kocamış & Yıldırım, 2019).

Halka açık işletmelerin 2017 ve 2018 yılı bağımsız denetim raporlarında yer alan kilit denetim konuları analiz edilmiştir. Çalışmada kilit denetim konularına yönelik olarak denetim raporlarında benzer konulara yer verildiği ve konuların açıklanması esnasında genel ifadelerden faydalandığı tespit edilmiştir. Ayrıca, kilit denetim konularına yönelik olarak raporlarda işletmelere özel açıklamalara yer verilmesi suretiyle önümüzdeki dönemlerde raporların daha etkin hale gelebileceği kanaatine varılmıştır (Taş v.dğr., 2019).

Kilit denetim konularının bağımsız denetçiler üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Mülakat yöntemi kullanılarak gerçekleştirilen çalışma neticesinde, kilit denetim konularının raporlanması uygulamasının bağımsız denetçilere ilave yük getirmeyeceği ve şeffaflık ve güvenilirliğin artmasına katkıda bulunacağı sonucuna varılmıştır (Teraman & Çelik, 2019).

BİST 30, BİST 50 ve BİST 100 endekslerinde yer alan ve finans sektöründe faaliyet gösteren kurumlar üzerine bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Çalışmada, bu firmaların bağımsız denetim raporlarının içeriği incelenmiş, kilit denetim konuları ile denetime ilişkin hususlar arasındaki bağlantı araştırılmıştır. Araştırmada, kilit denetim konuları ile bağımsız denetim şirketi ve denetim görüşü arasında bir ilişki tespit edilmemiştir (Arzova & Şahin, 2020).

Kilit denetim konularının bibliyometrik analizine ilişkin bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Çalışmada “beklenti boşluğu” ana odak noktası olarak belirlenmiş; bununla birlikte bir sonraki dönem için belirlenen temel kavram “denetlenen firma özellikleri” olarak tespit edilmiştir (Aytaç & Gençoğlu, 2020).

İşletmelerin mali tablolarındaki hile ihtimalinin kilit denetim konularına olan etkisi araştırılmıştır. BİST 100’de işlem gören işletmeler üzerinde yapılan çalışmada, mali tablolarında hile ihtimali daha yüksek olan işletmelerin, açıkladıkları kilit denetim konusu sayılarında farklılıklar bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, kilit denetim konusunun sayı ve içerik tabibinin denetim kalitesini yükselteceği kanaatine varılmıştır (Erdem, 2020).

BİST’te işlem gören şirketlerin 2018 yılı bağımsız denetim raporlarının incelenmesi suretiyle kilit denetim konularına yönelik bir araştırma yapılmıştır. Çalışmada 365 adet denetim raporunun incelenmesi neticesinde; toplam 707 adet kilit denetim konusunun (ortalama 1,94 adet) raporlandığı, raporlanan kilit denetim konularının denetçi görüşü ve sektörler bazında farklılaştığı ve dört büyük denetim firması ile diğer denetim firmaları arasında raporlanan kilit denetim konusu sayıları açısından anlamlı farklılıklar bulunduğu sonuçlarına ulaşılmıştır (Karapınar & Dölen, 2020).

Bağımsız denetçi cinsiyetinin kilit denetim konularının okunabilirliği üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Bu amaçla telekomünikasyon, bankacılık ve imalat sektörlerinde yer alan kurumların 2018 yılı bağımsız denetim raporları incelenmiş ve kilit denetim konularının okunabilirlik endeksi kapsamında değerlendirilmesi yapılmıştır. Çalışmanın neticesinde, bankacılık sektörüne ilişkin raporlanan kilit denetim konularının okunabilirliğinin telekomünikasyon ve imalat sektörlerine kıyasla daha zor olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca, aynı şekilde kadın bağımsız denetçiler tarafından raporlanan kilit denetim konularının da okunabilirliğinin daha zor olduğu tespit edilmiştir (Keskin v.dğr., 2020).

BİST’te işlem gören imalat sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin bağımsız denetim raporları üzerinden bir analiz çalışması gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada, bahse konu firmaların mali tabloları üzerinden yola çıkılarak kilit denetim konularına etki eden faktörler araştırılmıştır. Çalışma neticesinde, denetim görüşü ile kilit denetim konuları arasında istatistiki olarak anlamsız ilişki bulunduğu sonucuna varılmıştır (Özcan, 2021).

Kilit denetim konuları açısından BİST 30 ve Dow Jones 30 endekslerindeki işletmelerin bağımsız denetim raporlarını incelemek suretiyle bir karşılaştırma çalışması gerçekleştirilmiştir. Araştırma neticesinde yapılan kıyaslamada, ülkemizde ABD'ye kıyasla daha fazla kilit denetim konusunun raporlandığı, kilit denetim konularına ilişkin açıklamaların daha uzun olduğu ve ülkemiz uygulaması ile ABD uygulaması arasında kategorik farkların mevcut olduğu sonucuna varılmıştır (Sariso, 2021).

2.2. Uluslararası Literatür Taraması

Hollanda'da faaliyet gösteren işletmelerin yönetim raporları, bağımsız denetim raporları ve mali tabloları analiz edilmiştir. Çalışmada, kilit denetim konularının ağırlıklı olarak yönetim raporlarında belirtilen muhasebe politikaları ve tahminleriyle örtüştüğü ancak örneklemin %10'luk kısmı için yönetici raporlarında ortaya çıkan risklerin bağımsız denetim raporunda kilit denetim konuları olarak belirtildiği tespit edilmiştir. Ayrıca, denetçilerin kilit denetim konuları olarak özellikle bilanço kalemlerine odaklandığı sonucuna varılmıştır (Brouwer, v.d.g., 2016).

Çinde faaliyet gösteren 84 işletmenin bağımsız denetim raporları üzerinden kilit denetim konularına yönelik bir inceleme gerçekleştirilmiştir. Çalışmada, bağımsız denetçiler tarafından ek bilgiler verilmesinin sembolik bir değeri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, 84 işletme için toplam 191 adet kilit denetim konusu raporlandığı, raporlanan ortalama kilit denetim konusu sayısının 2,3 adet olduğu, kilit denetim konularının %52,9'unun varlıklarda değer düşüklüğü, %13,6'sının hasılat, %8,9'unun ise gerçeğe uygun değer ölçümü ile ilgili olduğu tespit edilmiştir (Li, 2017).

Norveç'te faaliyet gösteren beş büyük denetim firmasının bağımsız denetim raporları üzerinden firmalar arasındaki raporlama farklılıklarını tespit etmeyi amaçlayan bir çalışma yapılmıştır. Çalışmada, ortalama en fazla kilit denetim konusunun 2,75 adetle KPMG tarafından raporlandığı, en az kilit denetim konusunun ise 1,59 adetle Ernst & Young tarafından raporlandığı belirlenmiştir. Deloitte tarafından ortalama 2,63, PWC tarafından 2,03, BDO tarafından ise

2,38 adet kilit denetim konusu bildirilmiştir. Rapor başına kilit denetim konusu sayılarının ise 0-5 adet arasında değiştiği tespit edilmiştir. Bununla birlikte en fazla sayıda raporlanan kilit denetim konuları varlıklarda değer düşüklüğü, şerefiye değer düşüklüğü ve hasılatın muhasebeleştirilmesi ile ilgilidir (Vik & Walter, 2017).

9 ülkede (Brezilya, Kıbrıs, Kenya, Nijerya, Oman, Romanya, Güney Afrika, Birleşik Arap Emirlikleri ve Zimbabve) gerçekleştirilen bağımsız denetim çalışmalarına ilişkin 560 bağımsız denetim raporunun incelenmesi suretiyle bir araştırma yapılmıştır. Bu araştırma sonucunda, toplam 1.621 adet kilit denetim konusunun raporlandığı, rapor başına ortalama kilit denetim konusu sayısının 2,36 olduğu, bunların %10'unun varlıklarda değer düşüklüğü, %6,3'ünün hasılat, %5,9'unun ise şüpheli alacak karşılıkları ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. En fazla kilit denetim konusu raporlanan ilk üç sektör telekomünikasyon, metal & madencilik ve sigorta; en az sayıda raporlananlar ise sanayi, bilgi teknolojileri ve iş hizmetleri sektörleri olarak öne çıkmaktadır. Sektör ortalamaları 1,9 ile 3,9 adet arasında değişmektedir (Association of Chartered Certified Accountants [ACCA], 2018).

Avrupa ülkelerinde bağımsız denetçilerin raporladığı kilit denetim konularının sayısı ve bu sayıyı etkileyen faktörler analiz edilmiştir. Araştırmada, daha fazla iş segmentinin ve daha kesin muhasebe standartlarının daha fazla kilit denetim konusu raporlamasına yol açtığı, denetim ücreti ile açıklanan kilit konusu arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu ve bankalar özelinde açıklanan kilit denetim konusu sayısının diğer işletmelere kıyasla daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Pinto & Morais, 2018).

Piyasa değeri 10 milyon AUD'nin altında olan ve Avustralya borsasında işlem gören 362 işletmenin bağımsız denetim raporları analiz edilmiştir. Borsada işlem gören daha küçük ölçekli işletmeler için kilit denetim konusu raporlamalarının değerli olduğu ve bu değerlerin raporlamaların daha şeffaf olmasıyla birlikte daha da artacağı sonucuna varılmıştır. Ayrıca, yapılan analizlerde bağımsız denetim raporlarında ortalama 1,5 adet kilit denetim konusu raporlandığı, kilit denetim konusu sayılarının 0-5 adet aralığında olduğu, raporların %8,5'inde kilit denetim konusu

bulunmadığı, en öne çıkan kilit denetim konularının varlıkların değerlendirilmesi, şerefiye ve maddi olmayan duran varlıklar, satın almalar ve elden çıkarmalar, hasılat, yükümlülükler ve karşılıklar ile ilgili olduğu belirlenmiştir (Pries & Scott, 2018).

Hırvatistan borsasında faaliyet gösteren kamu kurumlarının 2016 ve 2017 yıllarına ilişkin bağımsız denetim raporlarından hareketle kilit denetim konuları araştırılmıştır. Toplam 236 adet bağımsız denetim raporunun incelenmesi neticesinde, raporların %88,1'inde kilit denetim konularının yer aldığı, toplam 353 adet kilit denetim konusunun raporlandığı, rapor başına ortalama kilit denetim konusu sayısının ise 1,5 adet olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, dört büyük denetim firması tarafından ortalama 1,7 adet kilit denetim konusu raporlandığı, bu sayının diğer denetim firmaları için ortalama 1,1 adet olarak belirtildiği, en fazla kilit denetim konusunun ise PWC tarafından raporlandığı (ortalama 1,9 adet) tespit edilmiştir. Bununla birlikte en yüksek sayıda raporlanan kilit denetim konularının hasılat (%20), varlıklarda değer düşüklüğü (%18,6) ve değerlendirme (%18,6) ile ilgili olduğu sonucuna varılmıştır (Tusek & Jezovita, 2018).

Sao Paulo Menkul Kıymetler, Emtialar ve Vadeli İşlemler Borsası'nda işlem gören 447 işletmenin bağımsız denetim raporları ve mali tabloları üzerinden bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, açıklanan kilit denetim konusu sayısı ile denetim firmasının dört büyük firmadan biri olması ve işletmelerin faaliyetlerinin karmaşıklığı arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu saptanmıştır. Bu işletmeler için ortalama 2,4 adet kilit denetim konusu raporlandığı, kilit denetim konusu sayılarının rapor başına 0-8 adet arasında değişiklik gösterdiği, dört büyük denetim firmasının ortalama 2,61 adet kilit denetim konusu raporladığı, bu sayının diğer denetim firmaları için ise 1,95 adet olduğu tespit edilmiştir (Ferreira & Morais, 2019).

15 bankanın 2016 ve 2017 yıllarına ilişkin bağımsız denetim raporları analiz edilmiştir. Çalışmada, denetim ücretleri ile kilit denetim konularının açıklanması arasında anlamlı ve pozitif bir ilişkinin mevcut olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, firma büyüklüğü ile açıklanan kilit denetim konuları arasında ise anlamlı olmayan pozitif bir ilişkinin var olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Nihai olarak, denetim ücretlerinin kilit

denetim konularının açıklanmasında önemli belirleyicilerden birisi olduğu sonucuna varılmıştır (Oghuvwu & Orakwue, 2019).

Kilit denetim konularının Malezya'da ilk yıl uygulamalarına yönelik bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada, bağımsız denetçiler tarafından işletme bazında raporlanan kilit denetim konularının sayılarının 0-6 adet arasında değişkenlik gösterdiği, raporların %1'inde kilit denetim konusu yer almadığı, ortalama 2,1 adet kilit denetim konusunun raporlandığı, en fazla sayıda raporlanan ilk üç kilit denetim konusunun hasılat (%8), alacakların değer düşüklüğü (%7) ve şerefiye değer düşüklüğü (%6,8) ile ilgili olduğu belirlenmiştir (Sahyda, 2019).

Müşteri ve denetçi özelliklerinin İngiltere'deki şirketlerin kilit denetim konularının türü ve boyutu üzerindeki etkileri analiz edilmiştir. Çalışmada, Deloitte, Ernst & Young ve KPMG'nin PWC'den daha az kilit denetim konusu bildirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada ayrıca, müşteri ve denetçi özelliklerinin raporlanan kilit denetim konusu sayısı ve türünü belirlediği tespit edilmiştir (Sierra-Garcia, v.dğr., 2019).

Bağımsız denetçi raporlarında yer alan kilit denetim konularının sayıları ve konularına göre dağılımı analiz edilmiştir. Bu amaçla örneklem olarak seçilen 58 adet ABD şirketinin 30 Haziran 2019 tarihli bağımsız denetim raporları gözden geçirilmiştir. Çalışma neticesinde, işletmeler için 1-4 adet arası kilit denetim konusu raporlandığı, raporlanan ortalama kilit denetim konusu sayısının 1,74 olduğu, toplam raporlanan kilit denetim konularının %48'inin hasılatın muhasebeleştirilmesi ve maddi olmayan varlıkların değerlendirilmesi ve değer düşüklüğü konularıyla ilgili olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte en az kilit denetim konusunun 1,25 ortalama ile PWC, en fazla kilit denetim konusunun ise 2,5 ortalama ile Ernst & Young tarafından raporlandığı belirlenmiştir. KPMG'nin ortalaması 1,69, Deloitte'nin ortalaması ise 1,58 olarak tespit edilmiştir. Ayrıca dört büyük denetim firmasının diğer denetim firmalarına göre ortalama daha fazla kilit denetim konusu raporladığı sonucuna ulaşılmıştır (Hollie, 2020).

Kilit denetim konularının finansal bilgi kalitesi üzerindeki etkilerini ve bağımsız denetçiler açısından

değerini analiz etmek amacıyla Lübnanlı bağımsız denetçiler üzerinde bir anket çalışması uygulanmıştır. Çalışma sonucunda, kilit denetim konularının bilgi asimetrisini azaltabileceği, denetim raporlarına değer kattığı, muhasebe sistemine olan güveni sağlayıp beklenti boşluğunu azaltabileceği sonuçlarına ulaşılmıştır. Ayrıca, kilit denetim konularının denetlenen taraflar açısından denetlenen işletme hakkındaki anlayışın gelişmesine katkıda bulunduğu ve finansal tablolara yönelik güven ortamını sağladığı kanaatine varılmıştır (Matta & Feghali, 2020).

3. BAĞIMSIZ DENETİM

Bağımsız denetim, bir kuruluşun mali tablolarının bağımsız yasal yetkili denetçiler tarafından incelenmesidir. Bağımsız denetimin temel fonksiyonu, finansal tablolar hakkında bir görüş sağlamaktır (Josheski & Jovanova, 2012). Bağımsız denetim faaliyeti, yürürlükteki mevzuata göre periyodik olarak gerçekleştirilmesi zorunlu olan, belirli amaçlarla üçüncü bir kişi tarafından kuruluşun mali tablolarının bağımsız ve sistematik olarak incelenmesini ifade eder (Nasta & Ladar, 2015).

Bağımsız denetimin temel amacı, finansal tabloların belirli bir tarihte denetim konusu işletmenin finansal durumunu objektif olarak yansıtıp yansıtmadığına, faaliyet sonuçlarını ve finansal durumunda meydana gelen değişiklikleri belirli muhasebe standartları veya düzenlemelerine uygun olarak sunup sunmadığına dair bir görüş vermektir. Diğer bir deyişle, bağımsız denetim, işletmelerin genel durumunun bağımsız bir değerlendirmesini sağlar. Bağımsız denetimin uygun şekilde gerçekleştirilmesi, hissedarlara, yatırımcılara ve bağımsız denetim raporlarından faydalanan ilgili taraflara güven sağlamaktadır (Josheski & Jovanova, 2012).

Bağımsız denetim fonksiyonu iç denetimle kıyaslandığında aşağıda belirtilen hususlar öne çıkmaktadır:

- İç denetim, şirket içindeki bir birim tarafından gerçekleştirilen, işletmenin risk yönetimi, yönetim ve kontrol süreçlerinin sağlıklı çalışıp çalışmadığına yönelik makul güvence vermeyi amaçlayan sürekli bir güvence ve danışmanlık faaliyetidir.

Buna karşın, bağımsız denetim ise yıllık mali tabloları analiz eden ve bunlar hakkında görüş bildiren bağımsız bir üçüncü tarafça gerçekleştirilen bir çalışmadır.

- İç denetim, belirli sektörler hariç gönüllü bir faaliyet iken bağımsız denetim zorunlu bir faaliyettir.
- İç denetim çalışmaları neticesinde düzenlenen raporlar işletmenin yönetim kurulu ve üst yönetimine iletilir. Bağımsız denetim raporları ise yönetim kurulu ve üst yönetim haricinde paydaşlar, alacaklılar, devlet vb. taraflara da iletilmektedir.
- İç denetim, sürekli yapılan bir faaliyettir. Bağımsız denetim çalışması ise mali tabloların zamanlarına göre gerçekleştirilir.
- İç denetimin temel rolü işletme içerisindeki risk yönetimi, yönetim ve kontrol süreçlerinin gözden geçirilmesi ve bu süreçlere yönelik iyileştirme önerilerinde bulunulmasıdır. Bağımsız denetim ise işletmenin mali verilerinin kurumun gerçek finansal durumunu yansıtıp yansıtmadığını değerlendirmektedir.
- İç denetimin hedefleri işletme yönetimi tarafından verilmekte iken bağımsız denetim, hedefleri açısından yasal mevzuata tabidir.
- İç denetçiler aynı zamanda işletmenin çalışanlarıdır. Bağımsız denetçiler ise kurum tarafından istihdam edilemezler (Nasta & Ladar, 2015).

Bağımsız denetim çalışmaları bağımsız denetçiler tarafından gerçekleştirilir. Bağımsız denetçiler, müşterilerin mali tablolarını gözden geçirmek veya üzerinde anlaşmaya varılan diğer değerlendirmeleri yapmak amacıyla bir bağımsız denetim şirketi tarafından istihdam edilen çalışanlardır (Josheski & Jovanova, 2012).

4. KİLİT DENETİM KONULARI

Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu tarafından 2017 yılında “Kilit Denetim Konularının Bağımsız Denetçi Raporunda Bildirilmesi” isimli 701 numaralı standart yayınlanmıştır. Bu standardın yayınlanması ile “kilit denetim konusu” kavramı ve nasıl uygulanacağı hususunun açıklaması gerçekleştirilmiştir. İlgili standart çerçevesinde, borsaya

kote işletmeler için yürürlük tarihi 01.01.2017 tarihi ve sonrası; yeni Türk Ticaret Kanunu kapsamında gerçekleştirilen denetim çalışmaları için yürürlük tarihi ise 01.01.2018 tarihi ve sonrasındaki hesap dönemleri olarak belirtilmiştir (BDS, 701).

Kilit denetim konuları, mevcut dönemde gerçekleştirilen denetim çalışmalarında denetçilerin profesyonel değerlendirmeleri kapsamında en fazla önem atfettikleri konular olarak tanımlanabilir. Bu konular, denetlenen işletmelerin üst yönetim kadrolarına bağımsız denetçi tarafından iletilen hususlar içerisinde seçilmektedir. Kilit denetim konuları, bağımsız denetçinin çalışmalarını gerçekleştirdiği esnada daha fazla dikkat edilmesi gereken hususları belirlemesi suretiyle tespit edilir. Kilit denetim konuları, mevcut denetim dönemine ait mali tabloların denetimine yöneliktir. Denetçilerin önceki dönemlerde bildirilen kilit denetim konularını güncelleme yükümlülüğü bulunmamaktadır. Buna karşın, denetçilerin karar vermeleri durumunda önceki dönemlerde kilit denetim konusu olarak belirlenen hususların mevcut dönemki denetimde kilit denetim konusu olup olmayacağı hususu denetçiler tarafından değerlendirilebilir. Bununla birlikte BDS 705 çerçevesinde bağımsız denetçi tarafından olumlu görüş haricinde farklı görüş verilmesine sebebiyet veren hususlar ile denetim konusu işletmenin sürekliliğini devam ettirmesini önemli ölçüde şüphe doğurabilecek konular doğaları gereği bu kapsama girmektedirler (BDS, 701).

Bu standardın uygulanmasındaki ana hedefler gerçekleştirilen bağımsız denetim çalışmalarında daha fazla şeffaflık sağlanması ve raporun değerinin artırılmasına katkıda bulunulması olarak sıralanabilir. Kilit denetim konularına raporlarda yer verilmesi suretiyle, denetimi gerçekleştirilen döneme ilişkin olarak mali tablolarda en önemli konuların anlaşılması sağlanacak ve raporlardan faydalanan ilgili taraflara daha fazla bilgi verilecektir. Ayrıca, bağımsız denetçiler ile denetlenen işletmelerin üst yönetimleri arasındaki iletişimin artmasına katkıda bulunulacak ve işletmenin yönetim kadrolarının raporda belirtilen mali tablo açıklamalarına daha fazla dikkat göstermeleri sağlanacaktır (BDS, 701).

Bağımsız denetçiler, kilit denetim konularını belirlerken aşağıda belirtilen temel hususları dikkate alırlar:

- İlgili standart çerçevesinde önemli hata riskinin daha yüksek olduğu düşünülen veya risk seviyesi ciddi olarak değerlendirilen hususlar,
- Denetim konusu işletmenin yönetiminin önemli kararlarını kapsayan mali tablo bölümlerine yönelik önemli bağımsız denetçi kararları,
- İşletmede denetim döneminde meydana gelen önemli hususların bağımsız denetim çalışmasına olası etkileri (BDS, 701).

Kilit denetim konularına bağımsız denetim raporu içerisinde ayrı bir başlık altında yer verilmelidir. İlgili bölümde, bağımsız denetçi tarafından bu kapsamda belirtilmesi uygun görülen konulara ve bu konulara ilişkin detaylı açıklamalara yer verilmesi gerekir. Bağımsız denetçi tarafından ilgili bölüm altında belirtilen konuların bu kapsamda değerlendirilme nedenleri ve bu konuların nasıl araştırıldığı hususları da açıklanmalıdır (BDS, 701).

Bağımsız denetçi tarafından bu kapsamda olduğu kanaatine varılan konular veya böyle bir denetim konusu olmadığına yönelik karar işletme yönetimine bildirilir. Ayrıca, denetçi tarafından kilit denetim konularına ilişkin olarak gerçekleştirilen inceleme çalışmalarının belgelendirilmesi esastır. Bağımsız denetçiler denetime yönelik olarak düzenleyecekleri çalışma kâğıtlarında BDS 701 çerçevesinde belirtilen konuların kilit denetim konusu olarak değerlendirilip değerlendirilmemesine yönelik kararlarına ve bu kararların ayrıntılı gerekçelerine yer vermelidir. Çalışma kâğıtlarının, konu hakkında bilgisi olmayan kıdemli bir denetim personeli tarafından incelendiğinde kendi mesleki muhakemesi ile aynı sonuçlara varabileceği şekilde düzenlenmesi önem arz etmektedir (BDS, 701).

5. DENETİM GÖRÜŞÜ

Denetim görüşü, yönetim tarafından hazırlanan mali tabloların işletmenin gerçek finansal durumunu gösterip göstermediğine yönelik olarak bağımsız denetçi görüşü olarak tanımlanabilir (Adriana, 2014). Bağımsız denetim görüşü oluşturulmasına yönelik hükümler 700 numaralı standart kapsamında düzenlenmiştir. İlgili standart çerçevesinde, bağımsız denetçilerin

temin ettikleri kanıtlardan yola çıkarak yapacakları değerlendirmeler neticesinde bir denetim görüşüne ulaşmaları ve bu görüşe raporlarında yer vermeleri gerekmektedir. Bağımsız denetçi, görüşünü oluştururken mali tabloların yürürlükteki muhasebe standartlarına uygun olarak düzenlenip düzenlenmediği hususunu dikkate alır. Bağımsız denetçi raporunun ilk kısmında yer verilecek “Görüş” başlığı altında denetçinin görüşü belirtilir (BDS, 700).

Temel olarak dört tür denetim görüşünden bahsedilebilir. Olumlu görüş, işletmenin mali tablolarının tüm önemli yönleriyle yürürlükteki muhasebe standartlarına uygun olarak düzenlendiğine yönelik verilen görüştür. Bağımsız denetçi, temin ettiği denetim kanıtlarını değerlendirmesi sonucunda işletmenin mali tablolarının önemli yanlışlıkları barındırdığına kanaat getirirse veya mali tabloların önemli yanlışlıkları barındırmadığı sonucuna ulaşabilmek için ihtiyacı olan gerekli denetim kanıtlarını işletmeden temin edemezse olumlu görüş haricinde farklı bir denetim görüşü de verebilir (BDS, 700).

Olumlu görüş haricindeki görüş türleri sınırlı olumlu görüş, olumsuz görüş ve görüş vermektan kaçınma olarak sıralanabilir. Sınırlı olumlu görüş, bağımsız denetçi tarafından iki durumda verilir. Bunlardan ilki denetçinin temin ettiği denetim kanıtları çerçevesinde hataların finansal tablolarda yaygın olmamasına karşın tek başına veya birlikte önemli olduğu sonucuna vardığı durumdur. İkincisi ise, bağımsız denetçinin yeterli denetim kanıtı temin edememesinin yanında tespit edilen hataların mali tablolar üzerinde önemli etkilere sebebiyet verebileceği fakat yaygın olmayacağı durumudur (BDS, 705).

Olumsuz görüş, bağımsız denetçilerin denetim kanıtlarını değerlendirmeleri neticesinde tespit ettikleri yanlışlıkların tek başına ve birlikte, işletmenin mali tablolarında önemli etkiye sebebiyet vereceği ve yaygın olduğu tespitine ulaşmaları sonucunda verilen görüştür (BDS, 705).

Görüş vermektan kaçınma durumu ise bağımsız denetçinin çalışmaları esnasında incelemelerini destekleyecek uygun ve yeterli denetim kanıtlarını temin edemediği ve belirlenemeyen hataların mali tablolar üzerinde oluşabilecek etkilerinin yaygın ve önemli

olabileceği sonucuna varmaları durumunda verecekleri görüştür (BDS, 705).

6. BAĞIMSIZ DENETİMDE KİLİT DENETİM KONULARINA İLİŞKİN BİST 100 ANALİZİ

6.1. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Çalışmanın amacı, BDS 701 numaralı denetim standardı çerçevesinde ülkemizde BİST 100 endeksinde yer alan işletmelerin bağımsız denetim raporlarının kilit denetim konuları açısından analiz edilmesidir. Araştırma kapsamını endekste yer alan ve farklı sektörlerde faaliyet gösteren işletmeler oluşturmaktadır. Bu şirketlerin 2020 yılsonu bağımsız denetim raporları araştırmaya konu edilmiştir. Çalışmada, işletmelerin bağımsız denetim raporlarından hareketle, bildirilen kilit denetim konularının analizlerinin yapılması, farklılıkların ve benzerliklerin tespit edilmesi ve çalışma sonuçlarının uluslararası alanda yapılan çalışmalarla mukayese edilmesi hedeflenmiştir.

6.2. Araştırmanın Metodolojisi

Çalışmada, nitel analiz tekniklerinden olan içerik analizi yöntemine başvurulmuştur. BİST 100 endeksindeki 100 adet işletmenin bağımsız denetim raporları gözden geçirilmiş ve temel veriler temin edilerek analiz edilmiştir. Ayrıca uluslararası literatürde yer alan ve benzer kapsamda gerçekleştirilen çalışmalar araştırılmıştır.

Araştırmada, endekste yer alan tüm firmaların 2020 yılı sonu bağımsız denetim raporlarına ulaşılmıştır. Bu işletmelerin bağımsız denetim raporları Kamuyu Aydınlatma Platformu'nun (KAP) internet sitesi üzerinden temin edilmiştir. Çalışmada, herhangi bir sebeple kapsam dışında bırakılan bir firma bulunmamaktadır. Bağımsız denetim raporlarında yer alan toplam 210 adet kilit denetim konusu raporlaması analiz edilmiştir. Temin edilen verilerle kilit denetim konularının sektör ve alt sektör bazlı ayrımları yapılmış, firma sayısı bazlı dağılımları tespit edilmiş, konu bazlı dağılımları gerçekleştirilmiş ve dört büyük

denetim firması ile diğer denetim firmalarının raporladıkları kilit denetim konusu sayıları karşılaştırılmıştır. Çalışma sonuçları bu şekilde gruplandırılarak ulaşılabilen yurt dışı akademik çalışmalar ile karşılaştırılmış ve sonuçlar yorumlanmıştır.

6.3. Araştırmanın Kısıtları

Araştırmanın en temel kısıtı, çalışma kapsamına sadece BİST 100 endeksinde faaliyet gösteren 100 adet işletmenin dâhil edilmesidir. Bu işletmeler haricinde bağımsız denetime tabi ve bağımsız denetim raporlarında kilit denetim konusu raporlanan farklı endeks ve sektörlerde faaliyet gösteren farklı işletmeler de bulunmaktadır. Başka bir kısıt, çalışmada sadece 2020 yılsonu bağımsız denetim raporlarının kapsama alınması ve önceki yıllara ilişkin raporların kapsam dışında bırakılmasıdır. Bunun sonucu olarak bu çalışmadaki analizler tek bir takvim yılına ilişkin raporlar dikkate alınarak yapılmıştır.

Diğer bir kısıt kilit denetim konularının raporlanmasının 01.01.2017 ve sonrası hesap dönemleri için geçerli bir gereklilik olmasıdır. Bu sebeple uygulamaya yönelik olarak ulusal ve uluslararası literatürde sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Bununla birlikte, uluslararası literatürde yer alan çalışmaların tamamının kapsamı bu çalışmanın kapsamıyla örtüşmediğinden bir kısım akademik çalışmadan faydalanılamamıştır. Bunun yanı sıra konuyla ilgili uluslararası alanda yapılan tüm çalışmalara erişilemediğinden sadece ulaşılabilen çalışmalar karşılaştırma konusu yapılmıştır.

Uluslararası çalışmaların sınırlı sayıda olması, bunların yalnızca bir kısmının bu çalışma ile benzer kapsama sahip olması ve sadece erişilebilen akademik yayınların çalışma sonuçları ile mukayese edilmesi analiz sonuçlarının kısıtlı sayıda uluslararası literatürün incelenmesi suretiyle gerçekleştirilmesine sebep olmaktadır. Bu yüzden ülkeler arasındaki farklılıklar ortaya konulurken kısıtlı sayıda akademik çalışmadan faydalanılmıştır.

6.4. Araştırma Bulguları

BİST 100 endeksinde yer alan işletmelerin 2020 yılı bağımsız denetim raporlarının gözden geçirilmesi

neticesinde ulaşılan sonuçlara aşağıda yer verilmiştir.

6.4.1. Sektör Bazlı Kilit Denetim Konusu Sayıları

Tablo 1, endekste faaliyet gösteren şirketlerin sektörler bazında sayısını, toplam ve ortalama kilit denetim konusu adetlerini göstermektedir. Endekste yer alan işletmeler için toplam 210 adet kilit denetim konusu raporlanmış olup, işletme başına ortalaması 2,1 adet olarak gerçekleşmiştir. Endekste tüm firmaların ortalamaları değerlendirildiğinde, 8 sektörün ortalama kilit denetim konusu sayısının genel ortalamasının üzerinde, 17 sektörün genel ortalamasının altında, 1 sektörün ise genel ortalamaya eşit olduğu belirlenmiştir.

Tablodan da görüleceği üzere, endeksteki işletmelerin %14'ünü holdingler ve yatırım şirketleri oluşturmaktadır. Bu işletmelerin toplam kilit denetim konusu sayısı 39, şirket başına ortalama sayısı ise 2,8 olarak hesaplanmıştır. Bu sektör, toplam kilit denetim konusu sayısında tüm sektörler arasında birinci sırada yer almasına karşın, ortalama dikkate alındığında üçüncü sıradadır.

Ortalama kilit denetim konusu sayısı incelendiğinde, en yüksek ortalamaya sahip sektörün 3,6 adet ile Elektrik, Gaz ve Su/ Elektrik, Gaz ve Buhar olduğu (İmalat/ Kâğıt ve Kâğıt Ürünleri, Basım ve Yayın sektöründe 1 adet firma bulunduğu sıralamada dikkate alınmamıştır) görülmektedir. Ancak, toplam kilit denetim konusu sayılarına bakıldığında bu sektör beşinci sırada yer almaktadır. Ortalama kilit denetim sayısında bu sektörü sırasıyla 3,5 adet ile Ulaştırma, Depolama ve Haberleşme/ Haberleşme, 2,8 adet ile Mali Kuruluşlar/ Holdingler ve Yatırım Şirketleri, 2,5 adetle Teknoloji/ Bilişim ve 2,4 adetle Toptan ve Perakende Ticaret, Lokanta ve Oteller/ Perakende Ticaret sektörleri takip etmektedir. En düşük ortalama kilit denetim konusu sayısı irdelendiğinde ise 1 adet sektörde yer alan 1 adet firma için kilit denetim konusu raporlanmadığı, 7 adet sektörün ortalamasının ise 1 olduğu görülmektedir.

Tablo 1. Sektör Bazlı İşletme ve Kilit Denetim Konusu Sayıları.

ANA SEKTÖR	ALT SEKTÖR	İŞLETME SAYISI	TOPLAM KİLİT DENETİM KONUSU SAYISI	ORTALAMA KİLİT DENETİM KONUSU SAYISI
Mali Kuruluşlar	Holdingle ve Yatırım Şirketleri	14	39	2,8
	Bankalar	9	19	2,1
	Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları	6	7	1,2
	Sigorta Şirketleri	1	2	2
	Aracı Kurumlar	1	1	1
	Finansal Kiralama ve Faktoring Şirketleri	1	1	1
İmalat	Kimya, İlaç, Petrol, Lastik ve Plastik Ürünler	12	23	1,9
	Metal Eşya, Makine, Elektrikli Cihazlar ve Ulaşım Araçları	10	20	2
	Gıda, İçecek ve Tütün	7	12	1,7
	Taş ve Toprağa Dayalı	5	11	2,2
	Ana Metal Sanayi	5	8	1,6
	Tekstil, Giyim Eşyası ve Deri	2	4	2
	Kâğıt ve Kâğıt Ürünleri, Basım ve Yayın	1	4	4
Madencilik ve Taş Ocakçılığı	Ham Petrol ve Doğalgaz Çıkartılması	1	1	1
	Kömür ve Linyit Madenciliği	1	1	1
	Metal Cevheri Madenciliği	1	1	1
Toptan ve Perakende Ticaret, Lokanta ve Oteller	Perakende Ticaret	5	12	2,4
	Toptan Ticaret	2	2	1
Ulaştırma, Depolama ve Haberleşme	Haberleşme	2	7	3,5
	Ulaştırma ve Depolama	2	4	2
Eğitim, Sağlık, Spor ve Sosyal Hizmetler	İnsan Sağlığı ve Sosyal Hizmetler	1	2	2
	Spor Faaliyetleri, Eğlence ve Oyun Faaliyetleri	1	-	-
Teknoloji Elektrik, Gaz ve Su	Bilişim	2	5	2,5
	Elektrik, Gaz ve Buhar	5	18	3,6
Gayrimenkul Faaliyetleri	Gayrimenkul Faaliyetleri	1	3	3
Teknoloji	Savunma	1	2	2
TOPLAM		100	210	2,1

(Yazar tarafından işletmelerin 2020 yılı bağımsız denetim raporlarından faydalanılarak oluşturulmuştur.)

Çalışma sonuçlarımızın sektör bazlı raporlanan kilit denetim konusu sayıları açısından uluslararası literatür ile karşılaştırılması neticesinde ulaşılan sonuçlara aşağıda yer verilmektedir.

- Çin'de faaliyet gösteren işletmelere yönelik gerçekleştirilen araştırmada, raporlanan ortalama kilit denetim konusu sayısının 2,3 adet olduğu belirlenmiştir (Li, 2017).

Bu veri, çalışmamızla kıyaslandığında, ülkemizde ortalama Çin'de faaliyet gösteren işletmelere kıyasla daha düşük sayıda kilit denetim konusu raporlandığı görülmektedir.

- Brezilya, Kıbrıs, Kenya, Nijerya, Oman, Romanya, Güney Afrika, Birleşik Arap Emirlikleri ve Zimbabve ülkeleri özelinde yapılan çalışmada en fazla

kilit denetim konusu raporlanan ilk üç sektör telekomünikasyon, metal & madencilik ve sigorta; en az sayıda raporlananlar sanayi, bilgi teknolojileri ve iş hizmetleri sektörleri olarak tespit edilmiştir. Sektör ortalamalarının ise 1,9 ile 3,9 adet arasında değiştiği belirlenmiştir. Rapor başına ortalama kilit denetim konusu sayısı ise 2,36'dır (Association of Chartered Certified Accountants [ACCA], 2018).

Bu sonuçlar ile çalışma sonuçlarımız kıyaslandığında, BİST 100 endeksinde yer alan işletmelerde ortalama en fazla kilit denetim konusu raporlanan ilk üç sektör Ulaştırma, Depolama ve Haberleşme/ Haberleşme, Mali Kuruluşlar/ Holdingler ve Yatırım Şirketleri ve Teknoloji/ Bilişim olarak öne çıkmaktadır. En az raporlanan sektörler bakımında ise 1 adet sektörde kilit denetim konusu raporlanmadığı, 7 adet sektörde ise ortalama 1'er adet raporlandığı görülmektedir. Raporlanan ortalama kilit denetim konusu sayısı ise 2,1 adettir. Bu açıardan değerlendirildiğinde, bahse konu 9 ülkede yapılan çalışma sonuçlarına kıyasla en fazla ve en az kilit denetim konusu raporlanan sektörlerin ülkemiz sonuçları ile farklılaştığı ve ülkemizde raporlanan ortalama kilit denetim konusu sayıları adı geçen 9 ülkeye kıyasla daha düşük seviyede belirlenmiştir.

- Avrupa ülkelerinde kilit denetim konularına yönelik yapılan çalışmada, daha fazla iş segmentinin daha fazla kilit denetim konusu raporlanmasına sebebiyet verdiği ve bankaların denetim raporlarında daha az kilit denetim konusu raporlandığı sonuçlarına ulaşılmıştır (Pinto & Morais, 2018).

Bu sonuçlar, çalışmamızın sonuçları ile mukayese edildiğinde, BİST 100 şirketleri için en fazla iş segmentinin bulunduğu sektör olduğu düşünülen holding ve yatırım şirketleri, kilit denetim sayısı ortalamasında üçüncü sırada ve genel ortalamasının üzerinde yer almaktadır. Bu açıdan bakıldığında, çalışmamızın sonuçlarının Avrupa ülkelerine yönelik olarak yapılan çalışma sonuçları ile paralellik gösterdiği düşünülmektedir. Konu bankalar açısından değerlendirildiğinde ise BİST 100'de yer alan 9 bankanın ortalama kilit denetim sayısı genel ortalama ile aynı olacak şekilde 2,1 adet olarak görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında ise, bankalar özelinde raporlanan kilit denetim konusu sayılarının diğer sektörlerle kı-

yasla farklı olmadığı ve bu sonucun Avrupa ülkelerine yönelik yapılan çalışmanın sonuçlarından farklılaştığı belirlenmiştir.

- Avustralya borsasında işlem gören firmalara yönelik yapılan araştırmada, bağımsız denetim raporlarında yer alan ortalama kilit denetim konusu sayısı 1,5 adet olarak belirlenmiştir (Pries & Scott, 2018).

Bu veri, çalışma sonuçlarımız ile karşılaştırıldığında, ülkemizde Avustralya'ya kıyasla ortalama daha fazla sayıda kilit denetim konusu raporlandığı görülmektedir.

- Hırvatistan'da faaliyet gösteren ve inceleme kapsamına alınan kamu kurumları için ortalama 1,5 adet kilit denetim konusu bildirildiği tespit edilmiştir (Tusek & Jezovita, 2018).

Bu sayı, çalışmamızın sonuçları ile mukayese edildiğinde, ülkemizde Hırvatistan'da faaliyet gösteren kamu kurumlarına kıyasla ortalama daha fazla sayıda kilit denetim konusunun raporlandığı belirlenmiştir.

- Sao Paulo Menkul Kıymetler, Emtialar ve Vadeli İşlemler Borsası'nda işlem gören işletmelere ilişkin yapılan araştırmada, ortalama 2,4 adet kilit denetim konusu tespit edilmiştir (Ferreira & Morais, 2019).

Bu sonuçlar ile çalışma sonuçlarımız kıyaslandığında, ülkemizde ortalama daha düşük sayıda kilit denetim konusu raporlandığı sonucuna ulaşılmaktadır.

- Malezya'da faaliyet gösteren işletmelerin ilk yıl uygulama sonuçlarına bakıldığında, ortalama kilit denetim konusu sayılarının 2,1 adet seviyesinde olduğu anlaşılmaktadır (Sahyda, 2019).

Malezya'da faaliyet gösteren firmalara yönelik olarak elde edilen verinin, çalışmamız sonuçları ile birebir örtüştüğü görülmektedir.

- ABD şirketlerine yönelik yapılan araştırmada ise ortalama kilit denetim konusu sayısı 1,74 olarak belirlenmiştir (Hollie, 2020).

Bu veri ile çalışma sonucumuz kıyaslandığında, ülke-

mizde ABD'ye kıyasla ortalamada daha fazla sayıda kilit denetim konusu raporlandığı tespit edilmektedir.

Sonuç olarak, uluslararası literatürde yer alan çalışmalar sektör bazlı kilit denetim konularının sayıları açısından değerlendirildiğinde ülkemizde;

- Avustralya, Hırvatistan ve ABD'den daha yüksek sayıda,
- Brezilya, Çin ve Kıbrıs, Kenya, Nijerya, Oman, Romanya, Güney Afrika, Birleşik Arap Emirlikleri, Brezilya, Zimbabve ortalamasından daha düşük sayıda,
- Malezya ile aynı sayıda

kilit denetim konusu raporlandığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca çalışma sonuçlarımızın;

- En fazla kilit denetim sayısı raporlanan sektörler açısından Kıbrıs, Kenya, Nijerya, Oman, Romanya, Güney Afrika, Birleşik Arap Emirlikleri, Brezilya, Zimbabve ile farklılık gösterdiği,
- Bankalar özelinde raporlanan kilit denetim konularının diğer sektörlerle paralel olması sebebiyle bu açıdan Avrupa ülkeleri ile farklılaştığı,

- Daha fazla iş segmentinin daha fazla kilit denetim konusuna sebebiyet vermesi açısından ise Avrupa ülkeleriyle paralellik gösterdiği

tespit edilmiştir.

6.4.2. İşletme Sayısı Bazlı Kilit Denetim Konusu Adetleri

Firmalar özelinde kilit denetim konusu sayıları incelendiğinde, toplam 5 ve üzeri adette kilit denetim konusu raporlanan 3 adet işletme olduğu belirlenmiştir. Bu şirketlerin tüm firmalar içerisindeki payı %1,5'dir. Bu işletmelerin 2'si Elektrik, Gaz ve Buhar, 1 adedi ise Holdingler ve Yatırım Şirketleri alt sektörlerinde faaliyet göstermektedir. En fazla firmanın raporunda bildirilen kilit denetim sayısı ise 2 olarak belirlenmiştir. 2 kilit denetim sayısı toplam 36 firma için raporlanmıştır. Bu sayı, %17,1'lik bir orana tekabül etmektedir. 2 ve daha az sayıda kilit denetim konusu raporlanan işletmelerin tüm işletmeler içerisindeki payı ise %33,3 olarak hesaplanmaktadır.

Kilit denetim konusu adetlerinin firma sayısı bazlı dağılımına Tablo 2'de yer verilmiştir.

Tablo 2. Kilit Denetim Konusu Adetlerinin Firma Sayısı Bazlı Dağılımı.

KİLİT DENETİM KONUSU ADEDİ	İŞLETME SAYISI	YÜZDE
0	1	% 0,5
1	33	% 15,7
2	36	% 17,1
3	19	% 9,0
4	8	% 3,8
5	2	% 1,0
6	1	% 0,5
TOPLAM	210	%100

(Yazar tarafından işletmelerin 2020 yılı bağımsız denetim raporlarından faydalanılarak oluşturulmuştur.)

Çalışma sonuçlarımızın kilit denetim konusu adetlerinin firma sayısı bazlı dağılımı açısından uluslararası literatür ile karşılaştırılması neticesinde ulaşılan sonuçlara aşağıda yer verilmektedir.

- Norveç'te faaliyet gösteren işletmelere ilişkin yapılan araştırmada, işletme başına raporlanan kilit denetim konusu sayılarının 0-5 adet arasında değiştiği belirlenmiştir (Vik & Walter, 2017).

- Avustralya borsasında işlem gören şirketleri kapsamına alan çalışmada, bildirilen kilit denetim konusu sayılarının 0-5 adet aralığında olduğu ve raporların %8,5'inde kilit denetim konusu bulunmadığı tespit edilmiştir (Pries & Scott, 2018).
- Hırvatistan borsasında faaliyet gösteren firmalara yönelik yapılan incelemede, bağımsız denetim raporlarının %11,9'unda kilit denetim konularının yer almadığı belirlenmiştir (Tusek & Jezovita, 2018).
- Sao Paulo Menkul Kıymetler, Emtialar ve Vadeli İşlemler Borsası'nda işlem gören işletmelere yönelik olarak yapılan çalışmada, kilit denetim konusu sayılarının 0-8 adet aralığında değiştiği ifade edilmiştir (Ferreira & Morais, 2019).
- Malezya'da faaliyet gösteren işletmelerin ilk yıl uygulamalarına yönelik yapılan çalışmada, kilit denetim konusu sayılarının 0-6 adet arasında değişkenlik gösterdiği ve raporların %1'inde kilit denetim konusu bulunmadığı tespit edilmiştir (Sahyda, 2019).
- ABD firmalarına yönelik yapılan çalışmada ise raporlanan kilit denetim konusu sayılarının 1-4

adet arasında olduğu ve kilit denetim konusu bulunmayan denetim raporunun mevcut olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Hollie, 2020).

Sonuç olarak, uluslararası literatürde yer alan çalışmalar işletme bazlı kilit denetim konuları açısından incelendiğinde ülkemizde;

- Raporlanan kilit denetim konusu sayısı aralığının Norveç, Avustralya ve ABD'ye kıyasla daha geniş; Malezya'ya kıyasla ise daha dar olduğu,
- Raporlanmayan kilit denetim sayısı yüzdesinin Avustralya, Hırvatistan ve Malezya'ya kıyasla daha düşük; ABD'ye kıyasla ise az da olsa daha yüksek olduğu

sonucuna varılmıştır.

6.4.3. Kilit Denetim Konularının Konu Bazlı Dağılımı

Bağımsız denetim raporları kapsamında yer verilen kilit denetim konularının konu bazlı gruplandırılmış dağılımı Tablo 3'de gösterilmektedir.

Tablo 3. Kilit Denetim Konularının Konu Bazlı Gruplandırılmış Dağılımı.

KİLİT DENETİM KONUSU GRUBU	KİLİT DENETİM KONUSU SAYISI	YÜZDE
Finansal Araçlar	46	% 21,9
Hasılatlar	36	% 17,1
Maddi Duran Varlıklar ve Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller	26	% 12,4
Varlıklarda Değer Düşüklüğü	25	% 11,9
Karşılıklar, Koşullu Yükümlülük ve Borçlar	14	% 6,7
Stoklar	12	% 5,7
Vergiler	10	% 4,8
Çalışanlara Sağlanan Faydalar	9	% 4,3
Maddi Olmayan Duran Varlıklar	6	% 2,9
Kredi, Avans ve Alacakların Değer Düşüklüğü	6	% 2,9
Konsolidasyon ve Birleşmeler	5	% 2,4
İştiraklerin Muhasebeleştirilmesi ve Geri Kazanılabirliği	2	% 1,0
Diğer	13	% 6,2
TOPLAM	210	%100

(Yazar tarafından işletmelerin 2020 yılı bağımsız denetim raporlarından faydalanılarak oluşturulmuştur.)

Tablo 3 incelendiğinde, kilit denetim konularının;

- %21,9'unun finansal araçlar (ticari alacaklar, ticari alacaklar değer düşüklüğü, ticari borçlar, nakit akış riskinden korunma muhasebesi, türev finansal araçlar, türev araçların ölçülmesi, vb.),
- %17,1'inin hasılatlar (hasılatların muhasebeleştirilmesi, kayda alınması, dönemselliği, finansal tablolara alınması, vb.),
- %12,4'ünün maddi duran varlıklar ve yatırım amaçlı gayrimenkuller (maddi duran varlıkların yeniden değerlendirilmesi, maddi duran varlıkların değerlendirilmesi, vb.),
- %11,9'unun varlıklarda değer düşüklüğü (maddi duran varlıklarda değer düşüklüğü, sınırsız ömürlü maddi olmayan duran varlıklar değer düşüklüğü testleri, şerefiye ve sınırsız ömre sahip maddi olmayan duran varlıkların değer düşüklüğünün ölçülmesi, vb.),
- %6,7'sinin karşılıklar, koşullu yükümlülük ve borçlar (karşılıklar ve koşullu borçlar, dava karşılıkları, krediler ve kiralama işlemlerinden alacaklara ilişkin TFRS 9 çerçevesinde belirlenen beklenen zarar karşılıkları, emekli sandığı yükümlülüklerine ilişkin karşılıklar vb.)

ile ilgili olduğu belirlenmiştir. İlk 5 kategoride yer alan kilit denetim konuları adetsel olarak tüm konuların %70'ini oluşturmaktadır.

Başka bir ifadeyle belirtmek gerekirse, belirtilen bu kilit denetim konuları önemli hata riski yüksek ve bağımsız denetçilerin denetim çalışmalarını gerçekleştirirken üzerinde daha fazla çaba harcadıkları alanlar olarak da nitelendirilebilecektir.

Çalışma sonuçlarımız, kilit denetim konularının konu bazlı dağılımı açısından uluslararası literatür ile karşılaştırıldığında ulaşılan sonuçlara aşağıda yer verilmektedir.

- Çin'de faaliyet gösteren işletmelerin kilit denetim konularının %52,9'unun varlıklarda değer düşüklüğü, %13,6'sının hasılat, %8,9'unun ise gerçeğe uygun değer ölçümü ile ilgili olduğu tespit edilmiştir (Li, 2017).
- Norveç'te faaliyet gösteren işletmelere yönelik ya-

pılan araştırmada, en fazla sayıda raporlanan kilit denetim konularının varlıklarda değer düşüklüğü, şerefiye değer düşüklüğü ve hasılatın muhasebeleştirilmesi ile ilgili olduğu görülmüştür (Vik & Walter, 2017).

- Brezilya, Kıbrıs, Kenya, Nijerya, Oman, Romanya, Güney Afrika, Birleşik Arap Emirlikleri ve Zimbabve'de faaliyet gösteren firmalara yönelik yapılan çalışmada kilit denetim konularının %10'unun varlıklarda değer düşüklüğü, %6,3'ünün hasılat, %5,9'unun ise şüpheli alacak karşılıkları ile ilgili olduğu tespit edilmiştir (Association of Chartered Certified Accountants [ACCA], 2018).
- Avustralya'da yapılan araştırmada öne çıkan kilit denetim konularının, varlıkların değerlendirilmesi, şerefiye ve maddi olmayan duran varlıklar, satın almalar ve elden çıkarmalar, hasılat, yükümlülükler ve karşılıklar ile ilgili olduğu belirlenmiştir (Pries & Scott, 2018).
- Hırvatistan borsasında yer alan işletmeler için en yüksek sayıda raporlanan kilit denetim konularının, hasılat (%20), varlıklarda değer düşüklüğü (%18,6) ve değerlendirme (%18,6) ile ilgili olduğu sonucuna varılmıştır (Tusek & Jezovita, 2018).
- Malezya'da yer alan firmalara yönelik yapılan araştırmada en fazla raporlanan kilit denetim konuları, hasılat (%8), alacaklarda değer düşüklüğü (%7) ve şerefiye değer düşüklüğü (%6,8) olarak öne çıkmıştır (Sahyda, 2019).
- ABD şirketleri özelinde toplam raporlanan kilit denetim konularının %48'inin hasılatın muhasebeleştirilmesi ve maddi olmayan varlıkların değerlendirilmesi ve değer düşüklüğü konularıyla ilgili olduğu tespit edilmiştir (Hollie, 2020).

Sonuç olarak, uluslararası literatürde yer alan çalışmalar ile çalışma sonuçlarımız kilit denetim konularının konu bazlı dağılımı açısından karşılaştırıldığında;

- Ülkeler açısından bakıldığında en fazla raporlanan ilk 3 kilit denetim konusu açısından çalışma yapılan ülkeler arasında farklılıklar bulunduğu,
- Hasılat ile ilgili raporlanan kilit denetim konularının ülkemiz, Çin, Norveç, Brezilya, Kıbrıs, Kenya, Nijerya, Oman, Romanya, Güney Afrika, Birleşik

Arap Emirlikleri, Zimbabve, Avustralya, Hırvatistan, Malezya ve ABD'de ilk 3 sırada yer aldığı,

- Çalışma sonuçlarımıza göre ilk sırada yer alan finansal araçlarla ilgili kilit denetim konularının ise bahse konu ülkelerde en fazla raporlanan kilit denetim konuları arasında yer almadığı tespit edilmiştir.

6.4.4. Kilit Denetim Konularının Denetim Firması Bazlı Dağılımı

Raporlanan kilit denetim konularının, denetim firmaları bazında toplam ve ortalama sayılarına tablo

4'de yer verilmektedir.

Tablo 4 incelendiğinde, toplam 210 kilit denetim konusunun 156 adedinin (%74,3) dört büyük denetim firması tarafından, 54 adedinin (%25,7) ise diğer denetim firmaları tarafından raporlandığı görülmektedir. Dört büyük denetim firması tarafından raporlanan ortalama kilit denetim konusu sayısı 2 iken, diğer denetim firmaları için bu sayı 2,7 olarak gerçekleşmektedir. Dört büyük denetim firmaları kendi aralarında karşılaştırıldığında ise ortalama en yüksek kilit denetim konusunun 2,6 adet ile KPMG, en düşüğünün ise 1,5 ile Deloitte tarafından raporlandığı görülmektedir.

Tablo 4. Kilit Denetim Konularının Denetim Firması Bazında Adetsel Dağılımı.

DENETİM FİRMASI	İŞLETME SAYISI	TOPLAM KİLİT DENETİM KONUSU SAYISI	YÜZDE	ORTALAMA KİLİT DENETİM KONUSU SAYISI
Dört Büyük Denetim Firması	80	156	% 74,3	2
<i>PWC</i>	28	55	% 26,2	2
<i>Ernst & Young</i>	24	46	% 21,9	1,9
<i>KPMG</i>	13	34	% 16,2	2,6
<i>Deloitte</i>	15	21	% 10,0	1,5
Dört Büyük Denetim Firması Harici Diğer Firmalar	20	54	% 25,7	2,7
TOPLAM	100	210	% 100	2,1

(Yazar tarafından işletmelerin 2020 yılı bağımsız denetim raporlarından faydalanılarak oluşturulmuştur.)

Çalışma sonuçlarımız, kilit denetim konularının denetim firmaları bazında dağılımı açısından uluslararası literatür ile karşılaştırıldığında ulaşılan sonuçlar aşağıda yer almaktadır.

- Norveç'te en fazla kilit denetim konusu ortalama 2,75 adetle KPMG tarafından raporlanmıştır. KPMG'yi sırasıyla 2,63 adetle Deloitte, 2,38 adetle BDO, 2,03 adetle PWC ve 1,59 adetle Ernst & Young firmaları izlemektedir (Vik & Walter, 2017).
- Hırvatistan'da dört büyük denetim firması tarafından ortalama 1,7 adet, diğer denetim firmaları tarafından ise ortalama 1,1 adet kilit denetim konusu raporlanmıştır. En fazla kilit denetim konusu

ise ortalama 1,9 adetle PWC tarafından raporlanmıştır (Tusek & Jezovita, 2018).

- Brezilya'da yapılan çalışmada, dört büyük denetim firmasının ortalama 2,61 adet kilit denetim konusu bildiği, diğer firmalar için ise bu sayının 1,95 adet olduğu belirlenmiştir (Ferreira & Morais, 2019).
- İngiltere'de faaliyet gösteren işletmelere yönelik yapılan çalışmada, en fazla kilit denetim konusunun PWC tarafından raporlandığı sonucuna varılmıştır (Sierra-Garcia, v.dğr., 2019).
- ABD şirketlerine yönelik yapılan çalışmada ise raporlanan ortalama kilit denetim konusu sayıla-

rı açısından bağımsız denetim firmalarının sıralaması Ernst & Young 2,5, KPMG 1,69, Deloitte 1,58, PWC 1,25 adet olarak belirlenmiştir (Hollie, 2020).

Sonuç olarak, çalışma sonuçlarımız ile uluslararası literatürde yer alan çalışmaların sonuçlarının kilit denetim konusu sayılarının denetim firmaları bazında dağılımı açısından karşılaştırılması neticesinde ülkemizde;

- Norveç ile benzer fakat Hırvatistan, İngiltere ve ABD'den farklı olarak en fazla kilit denetim konusunun KPMG tarafından raporlandığı,
- Norveç ve ABD'den farklı olarak en düşük sayıda kilit denetim konusu raporlamasının Deloitte tarafından gerçekleştirildiği,
- Hırvatistan ve Brezilya'dan farklı olarak dört büyük denetim firmaları tarafından raporlanan kilit

denetim konusu sayılarının dört büyük denetim firması haricindeki diğer firmalara kıyasla daha düşük olduğu

sonuçlarına ulaşılmaktadır.

6.4.5. Denetçi Görüşlerinin Dağılımı

Endekste yer alan firmaların son denetim raporlarında yer alan denetçi görüşlerinin analiz edilmesi neticesinde ise aşağıdaki tablo ortaya çıkmaktadır.

Tablo 5'den görüldüğü üzere, endekste yer alan işletmelerin %86'sının denetim raporlarında denetçiler tarafından olumlu görüş oluşturulduğu, %14'ünün raporlarında ise sınırlı olumlu görüş bildirildiği belirlenmiştir. Olumsuz görüş bildirilen veya görüş bildirilmekten kaçınılan bir firma örneği bulunmamaktadır.

Tablo 5. Görüş Türlerinin Dağılımı.

GÖRÜŞ TÜRÜ	İŞLETME SAYISI	YÜZDE
Olumlu Görüş	86	%86
Sınırlı Olumlu Görüş	14	%14
Olumsuz Görüş	-	-
Görüş Bildirmekten Kaçınma	-	-
TOPLAM	100	%100

(Yazar tarafından işletmelerin 2020 yılı bağımsız denetim raporlarından faydalanılarak oluşturulmuştur.)

7. SONUÇ

Çalışma kapsamında BİST 100 endeksinde yer alan işletmelerin 2020 yılı bağımsız denetim raporları gözden geçirilmiş ve bu raporlarda bağımsız denetçiler tarafından bildirilen kilit denetim konularına ve denetçi görüşlerine yönelik analizlerde bulunulmuştur. Çalışmanın temel amacı 2017 yılında yayınlanan BDS 701'in uygulanmasına yönelik olarak sonuçlara ulaşılmasıdır.

Endekste yer alan şirketlerin %14'ünü holdingler ve yatırım şirketleri oluşturmaktadır. Toplam bildirilen en yüksek kilit denetim konusu sayısı da bu sektörde faaliyet gösteren işletmelere aittir. Ortalama olarak değerlendirildiğinde ise bu sektördeki firmalara ilişkin

ortalama 2,8 adet kilit denetim konusu raporlanmıştır. Elektrik, gaz ve buhar ve haberleşme alt sektörlerinin verileri incelendiğinde bu sektörlerde yer alan işletme sayılarının daha az olmasına karşın raporlanan ortalama kilit denetim sayılarının holdingler ve yatırım şirketlerine kıyasla daha fazla olduğu görülmektedir. Bu sektörlerin ortalamaları sırasıyla 3,6 ve 3,5 adet olarak gerçekleşmiştir.

Kilit denetim konularının konu grubu bazında dağılımları incelendiğinde %21,9'unun finansal araçlar, %17,1'inin hasılatlar, %12,4'ünün maddi duran varlıklar ve yatırım amaçlı gayrimenkuller, %11,9'unun varlıklarda değer düşüklüğü ve %6,7'sinin karşılıklar, koşullu yükümlülük ve borçlar ile ilgili olduğu tespit edilmiştir.

Kilit denetim konuları bağımsız denetim şirketleri açısından analiz edildiğinde %74,3'ünün dört büyük denetim firması tarafından, %25,7'sinin ise diğer denetim firmaları tarafından raporlandığı tespit edilmiştir. Ortalama kilit denetim konusu sayısı dört büyük denetim firmasında 2 iken, diğer firmalarda 2,7 olarak gerçekleşmiştir. Ayrıca, ortalamada en fazla kilit denetim konusunun KPMG, en az sayıda kilit denetim konusunun ise Deloitte tarafından raporlandığı görülmüştür.

Endekste yer alan işletmelerin 2020 yılsonu raporlarındaki denetçi görüşlerinin incelenmesi neticesinde ise %86'sının denetçi görüşünü "olumlu görüş", %14'ünün ise "sınırlı olumlu görüş" şeklinde oluştuğu belirlenmiştir.

Çalışma sonuçlarımız uluslararası literatürde yer alan çalışmaların sonuçları ile sektör bazlı, işletme sayısı bazlı, konu bazlı ve denetim firması bazlı olarak karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma neticesinde BİST 100 endeksinde yer alan işletmelere yönelik olarak gerçekleştirilen çalışma sonuçlarımız ile diğer ülkelerin sonuçları arasında genel olarak farklılıklar bulunduğu tespit edilmiştir.

Çalışmada, henüz çok kısa bir süredir uygulanan ve bağımsız denetim literatüründe kendisine yeni yer bulmaya başlayan BDS 701'in BİST 100 endeksinde faaliyet gösteren işletmeler özelinde uygulanmasına yönelik olarak temel sonuçlara ulaşılmıştır. Bu alanda gerek ulusal gerekse uluslararası literatürde sınırlı sayıda akademik çalışmanın olduğu da göz önünde bulundurulduğunda bu çalışmanın bu anlamda ilerleyen dönemlerde daha farklı açılardan yapılacak çalışmalara ışık tutması ve literatüre katkı sağlaması hedeflenmektedir. Ayrıca, bu alanda farklı endekslere, sektörlere ve ülke uygulamalarına yönelik olarak yapılacak çalışmalar ile literatüre katkı sağlanabileceği düşünülmektedir.

Kaynakça

Ardiana, P. A. (2014). The role of external audit in improving firm's value: Case of Indonesia, December, 21, *The 5th International Conference of the Japanese Accounting Review* (1-15). <http://www.rieb.kobe-u.ac.jp/tjar/confe->

[rence/5th/CA-1_PutuAgusARDIANA.pdf](http://www.rieb.kobe-u.ac.jp/tjar/conference/5th/CA-1_PutuAgusARDIANA.pdf) adresinden alındı.

- Arzova, S. B. & Şahin, B. Ş. (2020). Kilit denetim konuları: BİST 30, BİST 50 ve BİST 100 endekslerinde yer alan finans kurumlarına yönelik analiz. *Muhasebe ve Dene-time Bakış*, 20(60), 75-94.
- Aytaç, A. & Gençoğlu, Ü. G. (2020). Key Audit Matters: A Perspective Based on Bibliometric Analysis. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 22(3), 547-562.
- Brouwer, A., Eimers, P. & Langendijk, H. (2016). The relationship between key audit matters in the new auditor's report and the risks reported in the management report and the estimates and judgments in the notes to the financial statements, *Maandblad Voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, 90(12), 580-613.
- Erdem, B. (2020). Finansal tablolardaki hile olasılığının kilit denetim konularına etkisi: Borsa İstanbul'da bir analiz. *ESAM Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1/2, 245-260.
- Ertan, Y. & Kızık, E. (2019). Kilit denetim konuları: BİST imalat sektöründe faaliyette bulunan işletmelerin 2017 yılı denetim raporlarının incelenmesi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Ağustos 2019 Özel Sayısı, 263-278.
- Ferreira, C. & Morais, A.I. (2019). Analysis of the relationship between company characteristics and key audit matters disclosed. *Revista Contabilidade & Finanças*, 31(4), 262-274.
- Hollie, D. (2020). Early evidence on the as 3101 critical audit matters disclosure. *Journal of Forensic and Investigative Accounting*, 12(1), 45-54.
- İşseveroğlu, G. (2019). Bağımsız Denetim Raporunda Kilit Denetim Konuları: BİST Sigorta Şirketlerinin 2017-2018 Yılları Analizi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 84, 49-64.
- Josheski, D. & Jovanova, B. (2012). External Audit and Relation Between Internal Auditors, Supervisory Body and External Auditors of the Banking Sector in the Republic of Macedonia, *MPRA Paper*, 39754, 1-12.
- Karapınar, A. & Dölen, T. (2020). Bağımsız denetim raporlarında kilit denetim konusu açıklamaları: Türkiye örneği. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 22(4), 763-780.
- Kavut, F. & Güngör, N. (2018). Bağımsız denetimde kilit denetim konuları: BİST-100 şirketlerinin 2017 yılı analizi. *Muhasebe Enstitüsü Dergisi*, 16(59), 59-70.
- Keskin, D. A., Tutar, S., Öktem, B. & Akçay, B. (2020). Arı okunabilirlik endeksinde göre cinsiyetin kilit denetim

- konularının okunabilirliği üzerine etkisi: Sektörel bir inceleme. *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*, 15(53), 209-228.
- Kocamış, T.U. & Yıldırım, G. (2019). Bağımsız denetçi raporunda kilit denetim konuları: Olası etkileri. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, Ekim 2019 Özel Sayısı, 634-642.
- Li, H. (2017). The benefit of adding key audit matters to the auditing report. *Advances in Economics, Business and Management Research*, 49, 21-24.
- Matta, J. & Feghali, K. (2020). The impact of Key Audit Matters (KAMs) on financial information quality: Evidence from Lebanon. *Indonesian Management and Accounting Research*, 19(2), 137-164.
- Nasta, L.N. & Ladar, C.T. (2015). Convergences and divergences between internal and external audit on international context. *AGORA International Journal of Administration Sciences*, 1, 46-55.
- Oghuvwu, M.E. & Orakwue, A.C. (2019). Determinants of key audit matters disclosure. *Accounting and Taxation Review*, 3(3), 69-77.
- Özcan, A. (2021). What factors affect the disclosure of key audit matters? Evidence from manufacturing firms. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 17(1), 149-161.
- Pinto, I. & Morais, A.I. (2018). What matters in disclosures of key audit matters? Evidence from Europe. *Journal of International Financial Management & Accounting*, 30(6), 145-162.
- Pries, F., & Scott, S. (2018). Costs and benefits of key audit matter reporting for smaller public entities: The Australian experience. *College of Business and Economics, University of Guelph*, 31(2), 1-9.
- Sahyda, R. (2019). Key audit matters in enhanced auditor's report: Tracing Malaysia in its first year implementation. *International Journal of Progressive Sciences and Technologies*, 13(1), 39-45.
- Sarısoy, Ö. (2021). Kritik/ Kilit denetim konularının BİST 30 ve Dow Jones 30 endekslerindeki işletmelerin denetçi raporları üzerinden karşılaştırılması. *Muhasebe ve Denetime Bakış*, 21(63), 159-182.
- Sierra-Garcia, L., Gambetta, N., Garcia-Benau, M. & Orta-Perez, M. (2019). Understanding the determinants of the magnitude of entity-level risk and account-level risk key audit matters: The case of The United Kingdom. *The British Accounting Review*, 51(3), 227-240.
- Taş, O., Mert, H. & Varcan Baskaya, A. (2019). Bağımsız denetim raporlarında kilit denetim konuları ve uygulamaya dönük bir araştırma. *PressAcademia Procedia*, 9(1), 155-159.
- Teraman, Ö. & Çelik, B. (2019). Kilit denetim konularının bağımsız denetim raporuna yansıtılması: Bağımsız denetçileri etkilemesi üzerine bir araştırma. *Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(1), 49-61.
- Tusek, V. & Jezovita, A. (2018). The key audit matters as an element of the independent auditor's report – A Booster to the Corporate Governance. *Intereulaweast*, 5(2), 241-276.
- Vik, C. & Walter, M. C. 2017. *The reporting practices of key audit matters in the big five audit firms in Norway* (Başılmamış yüksek lisans tezi). BI Norwegian Business School, Oslo.

İnternet Kaynakları

- Association of Chartered Certified Accountants. (2018). *Key audit matters: Unlocking the secrets of the audit*. <https://www.accaglobal.com/vn/en/professional-insights/global-profession/key-audit-matters.html> adresinden alındı.
- Kamuyu Aydınlatma Platformu. (2020). <https://www.kap.org.tr/tr/bildirim-sorgu>. (Erişim Tarihi, 25-28 Nisan 2021).
- BDS 705. (2014). *Bağımsız Denetçi Raporunda Olumlu Görüş Dışında Bir Görüş Verilmesi*. <https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/BDS/BDS%20705.pdf> adresinden alındı.
- BDS 701. (2016). *Kilit Denetim Konularının Bağımsız Denetçi Raporunda Bildirilmesi*. [https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v1/BDS/BDS701\(20160908\).pdf](https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v1/BDS/BDS701(20160908).pdf) adresinden alındı.
- BDS 700. (2014). *Finansal Tablolara İlişkin Görüş Oluşturma ve Raporlama*. [https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/BDS/BDS%20700\(2\).pdf](https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/BDS/BDS%20700(2).pdf) adresinden alındı.